

Een behoorlijke huisvesting als grondrecht voor iedereen blijven waarborgen

Het recht op een behoorlijke huisvesting komt in het gedrang indien het voorstel voor een volksberoep wordt aangenomen. Met een volksberoep zou het parlement uitspraken van het Grondwettelijk Hof over de grondrechten inzake sociaaleconomische thema's aan de kant kunnen schuiven. Tot die grondrechten behoren naast het recht op sociale zekerheid ook het recht op behoorlijke huisvesting en het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu. Op die manier kan voor bepaalde bevolkingsgroepen het grondrecht op wonen (ernstig) onder druk komen te staan indien een meerderheid van mensen er zo over oordeelt. Zo ver kan het komen als het voorstel van Kamerlid Sander Loones (N-VA)¹ voor een volksberoep het haalt. Met zijn voorstel zou - in functie van het algemeen belang en tegen elk individueel belang - bepaalde wetgeving moeten kunnen afgeschermd worden van grondwettelijke toetsing en vernietiging. Het parlement zou, bijvoorbeeld met een tweederdemeerderheid, een beslissing van het Grondwettelijk Hof kunnen verwerpen, waarna een soortgelijke procedure op dezelfde gronden gedurende vijf jaar niet meer aangespannen kan worden bij het Hof. Op het vlak van huisvesting kan bijvoorbeeld - ingaand tegen een beslissing van het Grondwettelijk Hof - de inschrijving als kandidaat huurder en het toewijzen van een sociale woning aan een taalvoorwaarde onderworpen worden. Of kan een tekortkoming met betrekking tot de taalkennisvereiste leiden tot een opzegging van de huurovereenkomst tevens ingaand tegen een beslissing van het Grondwettelijk Hof. Voor die mensen die het nu al moeilijk hebben om een woning te vinden kan het in dat geval veel lastiger gemaakt worden.

¹ N-VA. (2023, 28 februari). In de rechtsstaat moet de democratie primeren. Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA). (URL).

² Het Europees Sociaal Handvest (ESH) is een mensenrechtenverdrag, opgesteld in het kader van

Vandaag is huisvesting een grondrecht. Ook voor mensen die hier illegaal verblijven. De overheid is verplicht hierin te voorzien, ook al komt ze die verplichting niet altijd na. Dit grondrecht is samen met andere sociaaleconomische rechten vastgelegd in verschillende internationale verdragen, waaronder het Europees Sociaal Handvest (²) van 1961 en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR) van 1966. Deze instrumenten hebben er mee voor gezorgd dat sociaaleconomische grondrechten sinds 1994 verankerd zijn in onze Belgische Grondwet. Alles draait rond artikel 23 dat bepaalt dat individuele basisrechten waaronder huisvesting gewaarborgd blijven zonder uitzondering. Het standstillbeginsel is als een dam die bedoeld is om sociale afbraak te vermijden. Actieve grondrechten zijn gekoppeld aan een standstillbeginsel: wat verworven is en niet kan worden teruggeschoefd. Het artikel legt de bevoegde wetgevers de verplichting op om het recht op een behoorlijke huisvesting te waarborgen.

Tegelijk stelt het artikel de wetgever in staat voorwaarden te bepalen voor de uitoefening van dat recht. Dit betekent dat tegenover die sociaaleconomische rechten ook "overeenkomstige plichten" staan. Deze verduidelijking in de wet leidt vandaag meer en meer tot ideologische discussies. Aan de basis van deze discussies ligt het utiliteitsprincipe dat ieder handelen afmeet aan het algemeen nut ervan voor de maatschappij.

De wet kan dus voorwaarden bepalen, maar het recht op huisvesting kan nooit geheel

de Raad van Europa, waarin rechten en vrijheden vastliggen die moeten worden gerespecteerd door de staten die het ondertekend hebben. Het verdrag werd op 18 oktober 1961 ondertekend in Turijn, en in 1996 herzien.

worden ontnomen, omdat de Grondwet dit niet toelaat. Men kan het recht op huisvesting dus niet verliezen. In 2019 oordeelde het Grondwettelijk Hof in een arrest dat de taalkennisvereiste als voorwaarde om een sociale woning te huren bij een sociale verhuurder het standstillbeginsel in artikel 23 van de Grondwet niet schendt ⁽³⁾. Concreet betekent het dat als een sociale huurder het taalniveau niet haalt, en niet kan aantonen dat hij daarvoor een geldige reden heeft, zoals ernstige ziekte, mentale of fysieke handicap, of beperkte cognitieve vaardigheden, hij een administratieve geldboete kan krijgen, zonder dat dit een schending is van zijn recht op huisvesting en zonder dat het huurcontract kan worden stopgezet. Dus is een ontbinding van het huurcontract - vanuit het standstillbeginsel - niet mogelijk. Hij kan de verplichting bovendien niet 'afkopen' door de boete éénmalig te betalen als hij bijvoorbeeld zou weigeren het taalniveau te halen, waardoor de geldboete mogelijk herhaaldelijk kan worden opgelegd.

Kamerlid Sander Loones pleit er nu voor om de standstillclausule te schrappen uit onze Grondwet. Het schrappen van deze clausule is als het openen van een doos van Pandora: het parlement zou bijvoorbeeld kunnen beslissen dat als een sociale huurder het taalniveau niet haalt het huurcontract alsnog kan worden stopgezet, waar dit nu helemaal niet het geval is. Het idee alleen is huiveringwekkend. Maar hier gaat het om meer dan een idee. Met het voorstel voor een volksberoep is een morele grens overschreden, zelfs al wordt het voorstel niet aanvaard. Een overschrijding die, voor een partij zoals N-VA die zich een centumpartij noemt, twee decennia geleden ondenkbaar was.

De bedenkers van het volksberoep verwijten rechters activisme als zouden ze hun politieke of ideologische overtuigingen

laten meewegen bij het nemen van beslissingen, in plaats van alleen naar juridische principes en de objectieve feiten te kijken. Echter, wat is er mis met een rechter die actief probeert om maatschappelijke problemen op te lossen en grondrechten te beschermen die anders genegeerd zouden worden? Is er iets mis met het voeren van een humaan rechterlijk beleid? Wordt hier niet al te gemakkelijk de onpartijdigheid van de rechter in twijfel getrokken?

Volgens N-VA primeert het algemeen belang en moet dit terug sterker kunnen afgewogen worden tegen elk individueel belang. Het principe klinkt op het eerste zicht aantrekkelijk, maar de individuele vraag op huisvesting of dat van een minderheid (etnisch, met een beperking, ...) zou in het gedrang kunnen komen. Het principe van het volksberoep houdt een kwantitatieve benadering in die het grootste geluk voor het grootste aantal mensen ziet als een eenvoudige optelsom. Ze stelt een samenleving voor de keuze tussen *opiniëkwantiteit* (hoeveel mensen denken ergens hetzelfde over) en *opiniëkwaliteit* en legt hiermee op een pijnlijke wijze bloot dat democratie ook goeie beslissingen in de weg kan staan. Voorts is het idee dat het verdedigen van individuele sociaaleconomische rechten een wezenlijke achteruitgang zou betekenen voor het algemeen belang eigenlijk in strijd met de filosofie van artikel 23.

Het ingaan op de wensen van een meerderheid van mensen in naam van het algemeen belang en het tegelijk terugschroeven van individuele basisrechten, omdat de meerderheid van de mensen vinden dat het zo hoort, opent de deur voor een vorm van tirannie van het volk. Individuele rechten moeten het afleggen tegen een tirannie van het volk, wat verwijst naar het idee dat een democratische meerderheid de minderheid

³ Arrest nr. 136/2019 dd 17 oktober 2019 van het Grondwettelijk Hof

kan onderdrukken of overheersen door middel van wetgeving of besluitvorming. De meerderheid handelt echter niet altijd juist en deze democratie leidt niet vanzelfsprekend tot rechtvaardigheid. De bescherming van individuele rechten en vrijheden, zelfs in een democratisch systeem, zijn van cruciaal belang om te voorkomen dat de meerderheid de minderheid onderdrukt of onrechtvaardig behandelt. Het concept van tirannie van het volk benadrukt het belang van het beschermen van individuele rechten en vrijheden, zelfs in een democratisch systeem. Het vereist dat er mechanismen zijn om de macht van de meerderheid te beperken en ervoor te zorgen dat de rechten van alle burgers, ongeacht hun achtergrond of opvattingen, worden beschermd.

Willen we het waardig zijn een ontwikkeld land genoemd te worden en het algemeen belang vooropstellen en laten toenemen, dan kan dit niet zonder de fundamentele rechten van minderheden te blijven verdedigen - zelfs uit te breiden - in plaats van ze te beperken. In plaats van deze te beperken tot “de Belgen en hun rechten” zoals in de Grondwet geschreven staat, of in plaats van deze zelfs in te perken zoals een

volksberoep dit zou mogelijk maken, zouden we moeten pleiten voor een uitbreiding ervan door de woorden “de burgers en hun rechten” of zelfs “het individu en zijn rechten” in onze Grondwet in te schrijven. Het kan niet zijn dat de rechten van minderheden in naam van het zogenaamd algemeen belang worden ontnomen. We beseffen nog te weinig dat - in onze huidige superdiverse samenleving - die minderheden van vandaag, de hoeksteen worden van onze samenleving van morgen. Waakzaamheid is geboden. We hebben er alle belang bij om artikel 23 in onze Grondwet koste wat kost te koesteren en te beschermen.

Arch. Alexis Versele
*KU Leuven, Campus Gent, Sociaal-
 Ecologisch bouwen en wonen aan de
 onderzoeksgroep “Bouwfysica en
 Duurzaam Bouwen”*

*Architect, verbonden met het Departement
 Burgerlijke Bouwkunde in de Faculteit
 Industriële ingenieurswetenschappen van
 de KU Leuven. Hij focust op sociaal-
 ecologisch bouwen en wonen. Hij is
 medeoprichter en bestuurder van de
 organisaties Domus Mundi – RenoseeC
 vzw en Het Pandschap cvso.*